

”Samassa hetkessä Korkki ja Pekka hävisivät syvyyteen”.

Aika, paikka ja Mihail Bahtinin kronotoopit Outsiderin *Ben Huronin testamentissa* (1945)

Kalle Toivonen
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Helmikuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma

Kalle Toivonen

”Samassa hetkessä Korkki ja Pekka hävisivät syvyyteen.” Aika, paikka ja Mihail Bahtinin kronotoopit Outsiderin *Ben Huronin testamentissa* (1945)

Sivumäärä: 23

Kandidaatintutkielmassani tutkin Aarne Haapakosken nimimerkillä Outsider vuonna 1945 julkaisemaa *Ben Huronin testamentti* -nimistä seikkailuromania. Analysoin teoksen tapahtumaympäristöä; sitä minkälaisessa ajassa ja paikassa teoksen tapahtumat tapahtuvat sekä sitä, miten ajan ja paikan muodostama tapahtumaympäristö rajaa henkilöhahmojensa, seikkailusarjojen sankarien, Kalle-Kustaa Korkin ja Pekka Lipposen toimintamahdollisuuksia.

Lisäksi analysoin teoksen aikapaikka-kuvaa laajemmin kiinnittäen teoksessa esiintyvän Euroopan julkaisuajankohdan, vuoden 1945 reaaliseen todellisuuteen. Teoksessa esiintyvä käsitys Euroopasta sekä Suomen ja suomalaisuuden asemasta siinä, suhteesta siihen, on aikakauden toiveiden ja pelkojen värittämää. Teoksen päähenkilöt, heidän luonteensa ja heidän toimintansa kuvastaa näitä pelkoja ja toiveita. Tätä käsitellessäni jatkojalostan sekä sovellan Korkin ja Lipposen suomalaisuutta tutkineen Paavo Oinosen tutkimustuloksia.

Lopuksi pohdin teoksessa esiintyvää ajan ja tilan yhdistelmää käyttäen kirjallisuudentutkija Mihail Bahtinin kronotooppi-käsitettä (suomeksi myös: aikatila tai aikapaikallisuus). Vertailen Bahtinin esseessä ”Ajanilmaisujen ja kronotoopin muodot romaanissa” (kirjoitettu 1930-luvulla ja 1973, julkaistu 1975) esittelemiä kronotooppeja Outsiderin teoksen omaan kronotooppiin. Paikannan ja nimeän teoksessa esiintyvän omalaatuisen kronotoopin, salaluukun.

Avainsanat: Outsider, Aarne Haapakoski, Kalle-Kustaa Korkki, Pekka Lipponen, Mihail Bahtin, kronotooppi

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	3
1. Johdanto.....	4
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia.....	4
1.2. Teoreettista taustaa	6
2. Korkin ja Lipposen liike halki Euroopan	9
2.1. Biljardibaarit ja katakombit tapahtumien kehyksinä	9
2.2. Liike länteen.....	11
3. Bahtinilainen kronotooppi rajaa ja mahdollistaa	14
3.1. Korkki ja Lipponen, seikkailuajan sankarit	14
3.2. Ritarit sattuman rajaamassa maailmassa	16
3.3. Silmänräpäyksessä aukeava salaluukku: katkoksista toiminnassa ja cliffhangereista	19
4. Lopuksi	22
Lähteet.....	23

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

Aarne Haapakoski kirjoitti 1930-luvun alusta 1960-luvun alkuun ajoittuneella urallaan satoja teoksia; kioskikirjoja, radiokuunnelmia, matkakertomuksia, sanomalehdissä julkaistuja jatkokertomuksia ja muutaman romaaninkin. Haapakoski piiloutui lähes aina nimimerkin taakse. Näistä tunnetuin oli *Outsider*, jota hän käytti kirjoittaessaan suosituimpien hahmojensa Kalle-Kustaa Korkin ja Pekka Lipposen seikkailuita. Parivaljakko debytoi radiossa, mutta siirtyi pian, jo samana vuonna 1945 myös kirjoihin, ja vuonna 1949 valkokankaalle Ilmari Unhon elokuvassa *Kalle-Kustaa Korkin seikkailut*. Suositut hahmot hyppelivät notkeasti mediasta toiseen. Ensimmäinen kaksikon seikkailuista kertova painettu teos *Ben Huronin testamentti* pohjasi ensimmäiseen esitettyyn, samannimiseen radiokuunnelmien sarjaan. Kuunnelmaa esitettiin päivittäin 5-minuuttisina jaksoina, jotka muodostivat yhtenäisen kertomuksen. Tarinan runko ja suurin osa vuorosanoista on suoraan radio-ohjelman käsikirjoituksesta. *Outsider*¹ on lisännyt toiminnallisten kohtausten ympärille kuvailevia osuuksia.

Ben Huronin testamentissa Korkki ja Lipponen kamppailevat Musta Santeri -nimisen kansainvälisen (mutta sankariemme tavoin suomalaisen) suurrikollisen kanssa teokselle nimen antaneen testamentin hallinnasta. Seikkailu alkaa Helsingistä, josta se nytkähtelee Euroopan halki aina Välimerelle asti. Päähenkilöt Korkki ja Lipponen ovat suomalaistaustaisia kansainvälisiä seikkailijoita. Heidän kerrotaan yhteisestä suomalaisesta taustastaan huolimatta tutustuneen ”rapakon takana” (Kun viitataan *Ben Huronin testamenttiin*, käytän lyhennöstä BHT: BHT 11) Korkki on kaksikosta klassisen sankarillinen, rajattoman kyvykäs ja etevä. Pekka Lipponen on Korkkiin verrattuna heikompi ja pelokkaampi. Hahmon vuorosanoja määrittää oletettavasti koomiseksi tarkoitettu änkyttäminen ja mölinä. Ajoittaisesta pelokkuudesta huolimatta Lipponen seikkailee siinä missä Korkkikin. Lipponen saa ikään kuin lainaksi Korkin sankarillisuutta, joka vastavuoroisesti korostuu vasten Lipposta. Lisäksi Korkin hahmo saa hieman inhimillisemmästä aisaparista samalla lämpimämpiä, samastuttavimpia sävyjä.² Muita teoksessa esiintyviä henkilöitä ovat

---

¹ Käytän Aarne Haapakosken salanimeä *Outsider* viitattaessani *Ben Huronin testamentin* kirjoittajaan. Salanimen taakse kätkeytyi 1950-luvun lopulta alkaen myös Seppo Tuisku, joka julkaisi nimimerkin alla kymmeniä Korkin ja Lipposen seikkailuja. Haapakosken yksityiselämää käsiteltäessä käytän hänen ristimänimeään.

² Vaikka Korkki on teoksessa enemmän esillä ja selkeämmin kaksikon sankari- tai päähahmo, julkaistiin teos alaotsikolla Pekka Lipposen seikkailuja N:o 1

juonitteleva Lea Viiri, sekä eräänlainen hänen temaattinen vastaparinsa, Annikki Mirva, johon Korkilla on teoksessa viitteellinen romanssi.

Aikanaan tavattoman suosituksen Outsiderin laaja tuotanto on hiipunut sittemmin verrattain unohduksiin — ainakin akateemisessa maailmassa. Hänen tuotantaan käsittelevää tutkimusta on julkaistu vain hieman: Paavo Oinosen radiokuunnelmien suomalaisuuskuvaa käsittelevä väitöskirja *Pitkä matka on Tippavaaraan* (2004) syventyy Korkkiin ja Lipposeen radio-ohjelmalla ja kulttuurillisena ilmiönä. Tämän lisäksi Haapakoskesta, tuolloinkin Korkista ja Lipposesta, on julkaistu vain yksi pro gradu –tutkielma Jyväskylän yliopistosta vuonna 2001 (Liinimäki, 2001). Lisäksi Aarne Haapakoskesta on julkaistu kevyt ei-akateeminen elämäkertateos *Outsiderin kirja* (Raimo Jokisalmi, 2007).

Tutkielmani liukuu asteittain rakenteellisesta analyysistä temaattiseen, teoksen sisäisestä maailmasta julkaisuajankohdan ympäröivän reaalisen todellisuuden kontekstiin. Tutkin *Ben Huronin testamentin* kuvaa ajasta ja paikasta, vertailen sitä venäläisen kirjallisuudentutkimuksen klassikon Mihail Bahtinin teorioihin aikapaikallisuudesta ja tulkitsen löydökseni teoksen ilmestymisajankohdan kontekstin kautta. Tutkielmassani analysoin *Ben Huronin testamenttia* siinä kuvatun tapahtumaympäristön ja tarkemmin teoksen ajan ja paikan kautta. Pohdin teoksen päähenkilöiden suhdetta tapahtumaympäristöönsä sekä sitä, miten teoksen käsitys tapahtumaympäristöstä rajaa tai mahdollistaa päähenkilöidensä toimintaa. Lisäksi teoksessa esiintyvä käsitys ajasta ja paikasta sekä teoksen päähenkilöiden toiminnallinen luonne peilaavat teoksen julkaisuajankohdan yhteiskunnallis-historiallista kontekstia. Pohdin myös sitä, mitä Korkin ja Lipposen hahmot sekä heidän toimintansa tässä teoksessa voivat kertoa ilmestymisajankohtansa Suomesta ja suomalaisista.

Tutkielmani eräänä tarkoituksena on vaalia yllättävien yhteyksien löytämistä kirjallisuudentutkimuksen kentällä. Outsiderin kotimaisen kioskiviihteen yhteentörmäyttäminen Mihail Bahtinin kronotooppi-teorian kanssa on ei pelkästään mahdollista, vaan mielekäästä. Teoksen analysointi historiallisen kontekstinsa kautta luo tutkimukselle kolmannen paalun, jonka varassa seistä. Korkealentoisen teoreettisen rakennelman soveltaminen väheksytyyn, unohdettuun ja kirjallisilta arvoiltaan kyseenalaiseen tekstiin tuottaa tuloksia, jotka voi ymmärtää reaalitodellisuuden historiallisten olosuhteiden kautta. Näin tutkimukseni valaisee ei vain yhtä tai kahta, vaan kolmea toisiinsa liittymätöntä ilmiötä uudesta ja tuoreesta kulmasta. Tarkoitukseni on myös nostaa Outsiderin kirjallinen tuotanto takaisin edes jonkinlaisen huomion kohteeksi. Outsider,

Korkki ja Lipponen ovat kiinnostavia ilmiöitä sekä historiallisina todistuskappaleina että vain itsessään, kontekstistaan irrotettuina.

1.2. Teoreettista taustaa

Tutkimuksen tärkein teoreettinen viitekehys on venäläisen kirjallisuudentutkija Mihail Bahtinin kronotooppi-teoria. Kussakin romaanissa on jonkinlainen ajan ja paikan muodostama kokonaisuus, tai, kukin teos tapahtuu jossakin ajan ja paikan muodostamassa kokonaisuudessa ja tämän kokonaisuuden määrittämin raamein. Tämä kokonaisuus tunnetaan kirjallisuudentutkimuksen klassikon Mihail Bahtinin termillä kronotooppi, joskus myös aikapaikallisuus tai aikatila. Kokonaisuuden sijaan voisi puhua myös suhteesta tai kohtaamisesta, sillä kronotooppi ei ole monoliittinen rajattava yksikkö, vaan elävä ja liikkeessä oleva prosessi. Kukin kronotooppi ja kunkin teoksen hallitseva kronotooppi sisältää lähes aina toisia, pienempiä kronotooppeja.³ Siksi se ei ole mistään teoksesta täysin jakojäännöksettä rajattavissa tai paikannattavissa. Kukin on omanlaisensa, kukin sisältää piirteitä myös toisista. Kronotooppi on hetken tihentymistä teoksessa, paikan virtaamista aikaan ja toisin päin. Bahtinin itsensä mukaan sillä tarkoitetaan ajallisten ja paikallisten tuntomerkkien yhteenpunoutumista mielekkääksi kokonaisuudeksi. (Bahtin 1979, 243–244.) Kronotoopissa kirkastuvat sekä teoksen yksittäiset juonen solmukohdat että teosta hallitseva maailmankuva.

Vaikka kronotooppia, aikapaikallisuutta ja aikatilaa on käytetty synonyymisesti, käytän itse tutkielmassani selvyuden vuoksi ainoastaan termiä kronotooppi. Vertailen Bahtinin esseessä ”Ajanilmaisujen ja kronotoopin muodot romaanissa”⁴ esittelemiä kronotooppeja Outsiderin teoksessa esiintyviin kronotooppeihin. Essee on julkaistu vuonna 1979 suomeksi Kerttu Kyhälä-Juntusen käännöksenä osana Bahtin-kokoelmaa *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. Bahtinin kronotooppi-teoriaa on sovellettu kirjallisuudentutkimuksen kentällä moninaisesti luultavasti siksi, että Bahtin ei määrittele käsitettään kovinkaan systemaattisesti tai tarkkarajaisesti. Vuolaassa, rönsyilevässä esseessä kronotooppi tuntuu tarkoittavan eri kohdissa hieman eri asiaa eikä akateemisen ristiriidatonta, täysin yksiselitteistä käsitteen määrittelyä esseen sivuilta löydä. Sen määrittelyyn liittyvät ongelmat sekä käsitteen filosofiset

---

³ Eräs Bahtinin nimeämä esimerkki on tien aikatila, joka esiintyy usein käsittelyluvuissa 3.1 ja 3.2 käsiteltävien seikkailu- ja ritariajan yhteydessä tai alaisena. Tie on paikka, jossa henkilöhahmot voivat kohdata ja heidän kohtalonsa punoutua yhteen. (Bahtin, 1979, 408-410)

⁴ Bahtin kirjoitti suurimman osan esseestään 1930-luvulla, loppuhuomautukset-osion vuonna 1973 ja essee julkaistiin vuonna 1975.

juuret vaikkapa Kantin filosofiassa ja Einsteinin suhteellisuusteoriassa (Steinby 2013, 105—122) eivät mahdu tähän tutkielmaan.

Tiina Mahlamäki on tiivistänyt kronotoopin moninaiset merkitykset kolmeen pääsuuntaukseen ymmärtää käsite. Kronotooppi voidaan ymmärtää ensinnäkin keinona, jolla teksti representoi historiaa, toiseksi romaanissa esiintyvien ajan ja paikan suhteena, sekä kolmanneksi tapana pohtia tekstin itsensä muodollisia ominaisuuksia. Tavanomaisin tapa hyödyntää käsitettä on kuitenkin soveltaa Bahtinin esittelemiä romaanin sisäisiä kronotooppeja tai tarkemmin kronotooppisia yksiköitä johonkin tiettyyn teokseen. (Mahlmäki 2018, 219.) Tutkielmassani kronotooppi esiintyy sekä historiaa representoivana keinona että teoksessa esiintyvänä ajan ja paikan suhteena. Eräs tutkielmalleni olennainen tapa tulkita kronotooppi ja käyttää sitä on eksistentiaalinen. Liisa Steinby on kronotooppia käsittelevissä tutkimuksissaan korostanut sen merkitystä liittyen hahmojen toimintaan. Ajan ja paikan suhde rajaa subjektin toiminnan mahdollisuuksia. Tietyissä ajassa ja paikassa on mahdollista toimia tietyllä tavalla, tietyt asiat voivat tapahtua vain tietyssä ajassa ja paikassa. (Steinby 2013, 105–122.) Tämä eksistentiaalinen tapa ymmärtää kronotooppi soveltuu *Ben Huronin testamenttiin*, sillä kyseinen teos on pelkkää toimintaa.

Käsite on ymmärretty myös genreteorian kautta, tietyn lajityypin tuntomerkinä (Bemong & Borghart, 1979, 8). *Ben Huronin testamentin* kronotooppia voisi tutkia myös tästä näkökulmasta; sitä, miten teoksessa esiintyvä tai esiintyvät kronotoopit yhdistävät teoksen muihin kioski- ja seikkailukirjoihin. Tämä vaatisi kuitenkin laajan aineiston kasaamista, vertailemista ja kioskikirjalle tyypillisen kronotoopin löytämistä ja esittelemistä, johon tämä tutkimus on liian suppea. Sivuuatankin koko genreä määrittelevän kronotoopin pohtimisen ja tyydyn vertailemaan *Ben Huronin testamenttia* vain muutamiin Bahtinin esseessään esiin nostamiin kronotooppeihin. Lisäksi nimeän teoksessa vallitsevan omalaatuisen kronotoopin.

Populaarikirjallisuutta tutkineen Bernice M. Murphyn mukaan viihdekirjallisuus on seuraavia asioita: se on suunnattu laajalle yleisölle, se on viihde- ja eskapismihakuista, helppoa tunnistaa, sen ei tarvitse olla kovinkaan jäljittelemätöntä, se on juonivetoista, kaupallisten ja käytännöllisten olosuhteiden määrittelemää, kertakäyttöiseksi aiottua sekä osa laajempaa populaarikulttuurin kenttää. (Murphy 2017, 4–10.)

Akateeminen tutkimus kotimaisesta viihdekirjallisuudesta on ollut verrattain vähäistä. Juhani Niemen *Populaarikirjallisuus Suomessa: huokean viihdekirjallisuuden osakulttuurin erittelyä* (1975) on kallisarvoinen lähde etenkin käsittelyluvussa 4. Tämä tutkimuksen vähäisyys

heijastuu esimerkiksi termistön häilyviin rajoihin (joka johtuu myös osaltaan viihdekirjallisuuden kentän monikirjavuudesta ja teosten julkaisumuotojen vaihtelevuudesta ja suoranaisestä monimediaisuudesta): kentästä käytetään ristiin rastiin termejä kuten viihdekirjallisuus, populaarikirjallisuus, ajanvietekirjallisuus, kioskikirjallisuus, sarjaviihde, pulp-kirjallisuus tai -lukemisto, jatkokertomukset ja niin edelleen, listaa voisi jatkaa loputtomiin. Käytän edellä mainittuja termejä synonyymeinä puhuessani niiden kuvaamasta genrestä. Käsitellessäni tutkielmani kohteena olevaa teosta kutsun sitä yksinkertaisesti teokseksi. Jos tutkielmani aihe olisi tuo genre kokonaisuudessaan tai *Ben Huronin testamentti* genrensä edustajana, olisi tarkempi käsitteiden määrittely tarpeen.

2. Korkin ja Lipposen liike halki Euroopan

2.1. Biljardibaarit ja katakombit tapahtumien kehyksinä

Kertomakirjallisuus sijoittuu aina johonkin tapahtumaympäristöön. Kukin romaani tapahtuu jossain ajassa ja paikassa. Tapahtumapaikka voi olla tarinalle vähämerkityksinen kehys, tai sitten se voi luoda tapahtumiselle edellytykset, tai sitten se voi olla merkityksellinen tunnelman luomisen kannalta tai sitten tapahtumapaikan kuvaus saattaa olla teoksen kokonaiskompositiossa etusijalla, luomassa illuusiota reaalisesta todellisuudesta kuten realistisessa kirjallisuuden perinteessä (Steinby & Mäkikalli 2013, 80).

Ben Huronin testamentin tapahtumaympäristö on ilmestymisajankohtansa nykyhetki ja -maailma; toisen maailmansodan loppuhetkiä elävä Eurooppa. Tarina käynnistyy Helsingistä ja etenee vauhdilla Turun kautta Tukholmaan, Tukholmasta Ranskan maaseudulle, josta Pariisiin, Marseilleen ja lopulta Välimeren yli aina Algerian Algeriin asti. Ajankohtaa tai ajankulumista, tapahtumaympäristöä, niitä paikkoja ja tiloja, joissa teoksessa ollaan ja toimitaan, kuvaillaan *Ben Huronin testamentissa* harvasanaisesti ja nopeasti. Yksi selitys niukalle kuvailulle on teoksen taustassa radiokuunnelmana: dialogiin perustuvaan radio-ohjelmaan ei sovi ynnätä pitkiä kuvailevia osuuksia.

Tapahtumaympäristöä kyllä juurrutetaan ilmestymisajankohtansa reaaliseen todellisuuden satunnaisilla, irtonaisilla yksityiskohdilla, epäolennaisen tuntuisilla täkyillä ja koristeilla. Tukholmassa majoitutaan todellisissa Grand Hotellissa sekä Hotel Adlonissa. Helsingissä mainitaan pimennykset, joita sen ilmestymisajankohtana vielä pommitusten pelossa pidettiin. Ranskassa törmätään vastarintaliikkeeseen sekä Pariisissa vierailaan katakombeissa ja Algerissa basaareissa. Outsider oli värittänyt fantastisia ajanvietekirjojaan tosielämän yksityiskohdilla jo lähtien esikoisteoksestaan, *Mustalais-suon arvoitus* (1931), joka otti innoituksensa ilmestymisajankohtanaan kuohuttaneesta Tattarinsuon tapauksesta.

Lavean maantieteellisen tapahtumaympäristön lisäksi teoksen tapahtumat tapahtuvat tarkemmin esimerkiksi kartanoissa, katakombeissa, biljardibaareissa ja ravintoloissa. Tapahtumaympäristö on näennäisestä spesifisyydestään, kuten liudasta todellisia Helsingin ja Pariisin paikannimiä, universaali. Helsinkiläisessä biljardisalissa ei ole mitään leimallisen

helsinkiläistä, ruotsalainen hotelli voisi olla Ranskassa. Tapahtumapaikat ovat lavasteita, joissa Korkki ja Lipponen voivat mitellä voimiaan rikollisten kanssa, teoksen hahmojen kohtaamispaikkoja. Lisäksi lyhyehkön seikkailun aikana matkustetaan lähes jokaisella mahdollisella kulkupelillä: risteilyaluksella, huvijahdilla ja pikkuveneellä, autoilla ja moottoripyörillä, lentokoneella ja jopa sukellusveneellä. Se, että verestetyimmät ja mieleenpainuvimmat teoksen tapahtumapaikat ovat kulkuneuvoja, korostaa liikkeen tapahtumapaikasta toiseen merkitystä yli yksittäisten paikkojen. Teos ei pyri illusorisen todellisuusvaikutuksen luomiseen. Tapahtumaympäristö on teoksessa edellytys tapahtumille: paikka, jossa toiminta voi tapahtua. Yksittäisten paikkojen sijaan tärkeintä on liike paikasta toiseen. Esimerkiksi kirjan kolmen viimeisen luvun aikana matkustetaan Pariisista Marseillen kautta Algeriin. Jos siirtymät sujuvat välikohtauksitta, ne ohitetaan hyvin nopeasti: ” Hän vuokrasi Le Croydon-kentältä yksityisen koneen, jolla he pääsivät nopeasti etelä-Ranskaan. Marseillen satamasta Korkki tapasi vanhan tuttavansa...” (BHT 118.)

Marseillessa seikkaillaan muutaman sivun ajan. Kaupunkikuvaa elävöitetään vain muutamalla sanalla Chen Lingin kapakan ympäristössä, jossa katujen kerrotaan olevan kapeita ja täynnä vieraita matkailijoita saalistavia varkaita (BHT 120). Muutaman sivun päästä hahmot ovat purjehtineet jo Välimeren yli Algeriin, joka saa osakseen vuolaampaa kuvailua:

Salaperäinen Alger monivivahteisine rakennusrykelmineen esittäytyi heidän edessään. Satamalaiturilla seisoskeli uteliaita alkuasukkaita, kenellä fetsi, kenellä turbaani päässä. Näkyi lippalakkisia ja huopahattuisia, oli pukimia jos minkälaisia. (BHT 132.)

Kun tapahtumaympäristö on näin muutamalla lauseella esitelty, ottaa seikkailu ja etenevä liike taas vallan. Todelliset paikat esitellään muutamalla sanalla tai lauseella kulisiksi tapahtumille. Tapahtumaympäristö on siis *Ben Huronin testamentissa* sekä suhteellisen vähämerkityksinen kehys että edellytykset tapahtumille tapahtua. Lisäksi tosielämän ja maailman yksityiskohtien ripottelu sinne tänne luo teokseen tunnelmaa, mutta on liian niukkaa, jotta se pyrkisi realistiseen todellisen maailman jäljentämiseen. *Ben Huronin testamentin* tapahtumaympäristön voi siten tulkita kahtalaisesti: abstraktina Eurooppaa vain ulkoisesti muistuttavana toiminnan kenttänä, tai sitten reaalisen todellisuuden Eurooppaa aidosti edustavana. Tulkitsen sen olevan vähän molempia. Lisäksi nämä kaksi erilaista tulkintatapaa kietoutuvat vastustamattomasti yhteen.

2.2. Liike länteen

Toisin kuin antiikin aikaisissa seikkailukertomuksissa tai keskiaikaisissa ritarromaaneissa, *Ben Huronin testamentin* tapahtumaympäristö muistuttaa kaikessa viitteellisyydessäänkin ja epäolennaisuudessaankin todellista maailmaa. Ne todelliset maat ja kaupungit, jotka teoksessa mainitaan, ovat yhä olemassa. Ne poliittiset olosuhteet, jotka teoksessa hämmöttävät juuri ja juuri erottuen taka-alalla, ovat nykypäivän lähistoriaa. Korkki ja Lipponen voisivat seikkailla missä vain ja milloin vain, mutta he seikkailevat vuoden 1945 Euroopassa⁵, olkoon todellisuuden pohjaava tapahtumaympäristö kuinka viitteellinen tahansa. Outsider keksi nämä suomalaiset, mutta kansainväliset seikkailijain hahmot vuoden 1945 Euroopassa eikä missään muussa todellisessa ajassa tai paikassa. Janne Mäkelä on todennut suomalaisen sotienjälkeisen seikkailukirjallisuuden kertovan vieraiden kulttuurien sijaan Suomesta ja suomalaisuudesta. (Mäkelä 2000, 236–257).

Kuunnelman, johon myöhemmin samana vuonna kirjana julkaistu *Ben Huronin testamentti* pohjaa, ensimmäinen jakso esitettiin 8. helmikuuta 1945. Kun Outsider on sepittänyt tätä seikkailua, Suomi soti Natsi-Saksaa vastaan Lapin sotaa, jossa muutaman kuukauden takainen liittolainen ajettiin ulos maasta. Saksa oli häviämässä toista maailmansotaa. Neuvostoliiton kanssa oli sovittu raskaat rauhanehdot. Sodan jälkeinen uusi Eurooppa oli muotoutumaisillaan, samoin Suomen paikka tuossa uudessa Euroopassa. Paavo Oinonen kirjoittaa Korkkia ja Lipposta suomalaisuuden näkökulmasta tutkineessa väitöskirjassaan *Pitkä matka on Tippavaaraan* (2004), että toisen maailmansodan jälkeinen Suomi oli symbolisten kamppailujen alue, jossa Suomi määritteli kilpaa itsensä kanssa paikkaansa uudessa maailmanjärjestyksessä. Korkki ja Lipponen syntyivät hetkeen, jolloin tuo kamppailu oli juuri alkamassa. (Oinonen 2004, 334.)

Outsider-nimimerkin takana piilottelevan yksityishenkilö Aarne Haapakosken asema tuossa kamppailussa oli selvä. Vanha IKL-aktiivi oli matkustellut ahkerasti halki läntisen Euroopan. Hän oli jopa asunut muutaman vuoden 1920-luvulla Pariisissa. Vaikka hän vältti maailmankatsomuksensa sijoittamista teoksiinsa ja pyrki puolueettoman ajanvietteen kirjoittamiseen (Jokisalmi 2007, 65), jotain hänen ja ajankohtansa asenteista tihkuu väistämättä lävitse. Juhani Niemi kirjoittaa ajanvietekirjallisuuden kollektiivisesta

---

⁵ Lukuun ottamatta lyhyttä vierailua Algeriassa, joka tosin tuohon aikaan oli Ranskan kolonisoima.

ominaisuudesta: ”Itse kirjoittaminen perustuu ihmiskunnan yhteisen mytologian kollektiiviseen pelko- ja toiveajattelun hyväksikäyttöön” (Niemi 1975, 27). Niemen mukaan viihdekirjailija kanavoi näitä yhteisön kollektiivisiä tunteita: ”Kirjoittaminen on heille [kirjoittajille] tietynlaista joukkosielun tunteiden tulkintaa, joka tapahtuu puoliautomaattisena prosessina kirjoituskoneen ääressä” (Niemi 1975, 49). Outsider valaisee omaa kirjoitusprosessiaan seuraavasti: ”Paras tulokseni on 40 kvarttoliuskaa [sic] valmiiksi kirjoitettuna päivässä. Kirjani Lasilinnan salaisuus kirjoitin kolmessa vuorokaudessa – kiihdykkeenä tavallisesti savuke liuskaa kohti” (Haapakoski 1946, 27). Niemi toteaa tämän olevan yleistä, jopa säännönmukaista populaariromaanien kirjoittajien kohdalla: ”heidän kerrotaan säännöllisesti kirjoittavan nopeasti, enemmän tunteen ja vaistonvaraisen jännityksen inspiroimana kuin harkinnan ja rationaalisen ajattelun ohjaamana” (Niemi 1975, 28). Niemi päättelee viihdelukemistojen suosion taustalla olevan sen turvallisuus (Niemi 1975, 107). Kioskikirjallisuus johdattelee hänen mukaansa lukijat toiveiden täyttymyksen todellisuuteen, jossa poikkeavan rohkeat sankarit ovat yhteydessä elämän kokonaisuuteen tavalla, joka on lukijoille utopiaa. Viihdekirjallisuuden kliseet peilaavat niin lukijakuntansa haaveita kuin pelkojakin.

Ben Huronin testamentissa sota on vain vaivainen alaviite. Alussa mainitaan Helsingin pimennykset ja Ranskassa kohdataan ohimennen vastarintaliikkeen taistelijoita, mutta reaali maailmassa viime vuodet vallinneesta sodasta ei puhuta sanallakaan. Myös Korkin ja Lipposen lähihistoriasta puuttuu sota. He ovat olleet seikkailemassa niin Chicagossa kuin Hongkongissa (BHT 82) kuin Abessiniassakin. Rintamaa ei mainita. Teoksen maailmassa sotaa ei käytännössä ole ollut olemassa, tai se ei vain ole vaikuttanut teoksen sankarihahmoihin millään tavalla. Myöskään Venäjää ei edes mainita. Tosielämän traumaattisten olosuhteiden, sodan, poissaolon teoksesta voi tulkita osaltaan peilaavan lukijakunnan haaveita. Viihdekirjallisuuden ei haluttu muistuttavan sodasta.

Korkki ja Lipponen ovat suomalaisia, mutta samalla kansainvälisiä seikkailijoita, joilla on laaja Euroopan tai jopa maailman kattava tuttavaverkosto. He tuntevat jokaisen vieraan maan paikat, tavat ja tyypit. Ruotsissa heidän tuttavansa auttavat kaksikon ensin pakoon vankilasta, sitten lentokoneella Ranskaan. Pariisissa Korkki tunnistaa nopealla vilkaisulla, missä päin kaupunkia heitä kuljettava juna liikkuu (BHT 94), hän puhuu sujuvaa ranskaa (BHT 96) ja tietää ”tietää mainion hotellin, missä saamme hyvää kohtelua” (BHT 95). Marseillessa

kaksikolla on kiinalainen liittolainen Chen Ling, jonka he tuntevat ”Chicagon ajoilta” (BHT 118).

Läntinen Eurooppa, tai ulkomaailma ylipäättään olivat tavalliselle suomalaiselle vieraita ja kaukaisia vuonna 1945, jopa pelottaviakin. Korkki ja Lipponen eivät pelänneet vaan tarttuivat toimeen. Korkki ja Lipponen heijastelevat pelottavassa ja epävarmassa tilanteessa olleen kansan alitajuisia pelkoja ja haaveita. Outsiderin⁶ teoksen Yhdysvallat ja Länsi-Euroopan, Chicagon gangsterit ja Pariisin katakombit kuin omat taskunsa tuntevat suomalaissankarit asemoivat Suomen ja suomalaisuuden kulttuurillisesti läntiseen kontekstiin. Kulttuurillinen länsi tarkoittaa käsitettä analysoineen Stuart Hallin mukaan historiallisten, ei maantieteellisten, ideoiden joukkoa: noita lännen käsitteeseen liitettäviä ideoita ovat esimerkiksi moderni, kehittynyt, ei-itäinen ja hyvä tai toivottava. (Hall 1999, 77–80.) Paavo Oinosen mukaan Korkki-seikkailujen ideologiseksi syväkenteeksi piirtyy kertomus suomalaisuuden uudelleen kytkemisestä kulttuurilliseen länteen (Oinonen 2004, 226). Tätä ajatusta voi soveltaa varsin mainiosti jo tähän ensimmäiseen Korkki-seikkailuun, *Ben Huronin testamenttiin*. Jo teoksen tapahtumien rakenne on liikettä länteen: reissu Helsingistä Turun ja Tukholman kautta Pariisiin ja aina Välimerelle asti. Liike suuntautuu samanaikaisesti sekä abstraktiin maantieteelliseen ekstensiivisyyteen, liikettä liikkeen vuoksi, että reaalisen todellisuuden maantieteelliseen ja samalla kulttuurilliseen länteen. Alatekstin, syväkenteen tasolla liikkeen voi tulkita todellisen kaipuun kuvajaiseksi. Vietiksi kohti läntistä yhteisöä.

---

⁶ Myös Haapakosken nimimerkin voi nähdä kuvastavan tätä pyrkimystä kohti kulttuurillista länttä. Hän kertoo valinneensa englantilaiselta kuulostavan nimimerkin, sillä suomalaisten jännityskirjailijoiden taitoihin ei luotettu. (Haapakoski 1946, 26)

3. Bahtinilainen kronotooppi rajaa ja mahdollistaa

3.1. Korkki ja Lipponen, seikkailuajan sankarit

Mihail Bahtinin essee ”Ajanilmaisujen ja kronotoopin muodot romaanissa” etenee kronologisesti lävitse kirjallisuushistorian. Kronotooppi-käsitteen esittelemisen lisäksi hän soveltaa käsitettä käytännössä ja esittelee muutamia eri kronotooppeja, jotka hän sitoo romaanimuodon historialliseen kehitykseen. Ensimmäiseksi hän erittelee myöhäisantiikin kreikkalaisen seikkailuromaanin kronotooppia. Kyseisissä teoksissa vallitsee Bahtinin mukaan seikkailuajan aikatila. Seikkailuajassa aika ja paikka ovat äärettömiä ja abstrakteja, pohjimmiltaan merkityksettömiä. (Bahtin 1979, 245–271.). Bahtinin mukaan seikkailuajan paikallisuus on abstraktia ekstensiivisyyttä. Ajan ja paikan yhteys ei ole siinä elimellinen vaan mekaaninen: Kaappaukset, pakenemiset, takaa-ajot, etsinnöt ja vangitsemiset esittävät suurta osaa. Siksi kreikkalainen seikkailuromaanin tarvitsee laajoja tiloja, mannerta ja merta ja eri maita. (Bahtin 1979, 259.)

Kuten edellisessä käsitteluvuorossa havaittiin, *Ben Huronin testamentin* rungon muodostaa liike halki laajan tilan: Suomesta Euroopan halki Välimerelle. Mitään tapahtumapaikkaa ei kuvailta tai elävöitetä muutamaa ohimennen mainittua yksityiskohtaa kummemmin. *Ben Huronin testamentissa*, kuten seikkailuajassa, vain liike eteenpäin merkitsee. Aika ja paikka ovat olemassa luodakseen edellytykset seikkailulle tapahtua. Todellisten paikkojen edustamisen sijaan teoksen Eurooppa on pikemminkin seikkailuajan ekstensiivistä, abstraktia maantiedettä. Takaa-ajo päättyy Euroopan reunalle ei maantieteellisistä syistä tai siksi, että tarina sitä vaatii, vaan siksi, että vaadittu sivumäärä on saatu täyteen. Bahtin kuvailee seikkailuajan koostuvan useista, lyhyistä, erillisten seikkailujen muodostamista eristä.

Kunkin seikkailun puitteissa ajankulku on järjestetty ulkonaisesti, teknisesti: tärkeintä on ehtiä pakoon, ennättää jonnekin, ehtiä muiden edelle, tulla tai olla tulematta tarvittavalla hetkellä määräpaikkaan, kohdata tai olla kohtaamatta yms. (Bahtin, 1979, 256).

Ben Huronin testamentti koostuu lyhyehköistä luvuista, jotka lähes aina päättyvät jonkinlaiseen pinteeseen. Korkki ja Lipponen juoksevat läpi Euroopan vastinhahmonsa,

tarinan antagonistin Mustan Santerin perässä vain törmätäkseen häneen yhä uudelleen, joutuakseen vangituiksi ja vapautuakseen tai tullakseen pelastetuiksi.

Bahtinilaisen seikkailuajan sankari vaeltaa läpi luonteettomien paikkojen kohdaten aina uusia ja uusia, yhtäkkiä ja sattumalta tapahtuvia seikkailuja, eikä kuluva aika vaikuta häneen mitenkään, eikä vaihtuva paikka niissä tapahtuviin tapahtumiin. Seikkailuajassa mikään ei muutu seikkailun kuluessa. Tapahtumat voisivat tapahtua missä paikassa ja missä tahansa järjestyksessä tahansa. (Bahtin 1979, 269–271.) *Ben Huronin testamentin* luvut ja tapahtumat olisivat ilman reaalisena eurooppalaisen maantieteen tarjoamaa viitteellistä taustaa vaihdettavissa päittäin, sekoitettavissa uudestaan yhtä lailla mielekkääksi kokonaisuudeksi. Yhä uudet ja uudet kohtaamiset Mustan Santerin kanssa eivät tuo tarinaan mitään uutta. Teos ei kehity edetessään. Kuluva aika ei muuta Korkkia ja Lipposta henkilöihmoina, heidän keskinäistä suhdettansa tai heidän suhdettaan Mustaan Santeriin. Jokainen uusi luku aloittaa juuri loppuun saakka kuljetun kierron uudestaan alusta.

Tässä toistuvassa rakenteessa näkyy taas osaltaan teoksen tausta radiokuunnelmana, se että alkuperäinen tarina oli pätkittävä viisiminuuttisiksi jaksoiksi, joiden oli päätyttävä jännittävään pinteeseen, cliffhangeriin⁷, jotta kuuntelijat virittäisivät vastaanottimensa oikealle tajuudelle myös seuraavaksi jaksoksi. Nämä cliffhangerit syntyvät lukujen lopuissa useimmiten hyvin äkillisesti, nopeasti muuttuvasta tilanteesta, ja samoin ne useimmiten puretaan yhtä äkillisesti seuraavan luvun alussa. Bahtin kirjoittaa seikkailuaikaa määrittävästä äkillisyydestä ja satunnaisuudesta:

”Yhtäkkiä” ja ”siinä samassa” luonnehtivat täsmällisimmin kyseistä aikaa, koska se alkaa ja pääsee oikeuksiinsa siellä, missä normaali ja tarkoitusten tai syiden puolesta ymmärrettävä tapahtumien kulku katkeaa ja antaa sijaa puhtaalle satunnaisuudelle ja sen spesifille logiikalle (Bahtin 1979, 256).

Outsider esittelee teostaan hallitsevan satunnaisuuden logiikan jo heti teoksen alussa. Ensimmäisellä sivulla ”samassa ulkoa kuului laukauksia” (BHT 1). Lähes ensimmäinen lause asettaa tahdit teokselle. Tapahtumat tapahtuvat alati yllättäen; siinä samassa ja yhtäkkiä, ikään kuin perusteetta ja vailla realismin kausaliteettia syyn ja seurauksen välillä. Bahtinilaiset

---

⁷ Ks. Alaluku 3.4

käsitteet ”siinä samassa” ja ”yhtäkkiä” saapuvat hallitsemaan tilannetta useimmiten lukujen loppuissa tai aluissa, silloin kun on jouduttava pinteeseen tai pelastuttava siitä. Mainitut laukaukset ovat peräisin Mustan Santerin aseesta ja kohdistettu tarinan sankareille, Korkille ja Lipposelle. Pian toiminta taukoaa, sitten alkaa yhtäkkiä uudestaan mutta käänteisenä: Korkista ja Lipposesta tulee takaa-ajajia, Mustasta Santerista takaa-ajettu. Tilanteet kääntyvät pääläelleen yhtä äkillisesti kuin ne alkavat tai päättyvät.

3.2. Ritarit sattuman rajaamassa maailmassa

Verrattaessa *Ben Huronin testamenttia* Bahtinin seikkailuajan kronotooppiin alkavat eroavaisuudet pistämään silmään. Sattumanvaraisuuden hallitsemää maailmaa värittävät yksityiskohdat karkaavat yhä kauemmas bahtinilaisesta seikkailuajasta. Tarkemmin katseltuna *Ben Huronin testamentti* muistuttaa enemmän Bahtinin esittelemää ritariromaanin aikatilaa. Ritariromaanin syntyä antiikin seikkailutarinoiden pohjalta, oli tavallaan sen kehittyneempi versio. Ero johtuu suurelta tarinoiden päähenkilöiden välisestä erosta. Korkki ja Lipponen ovat yksilöllisempiä, verestetympiä henkilöitä kuin seikkailuajan romaanien päähenkilöt, jotka olivat luonteenpiirteettömiä tyhjiä tauluja, jotka ovat olemassa vain, jotta seikkailut voisivat tapahtua heille. Seikkailuajan sankarit olivat vaihdettavissa keskenään. Heidän ympärilleen ei voisi rakentaa kirjasarjaa. (Bahtin 1979, 314.) Outsiderin parivaljakko taas tuli seikkailemaan useissa kymmenissä nimeään kantavissa teoksissa. Bahtinin kirjoittaa ritariromaanin sankareista:

Ritariromaanin sankari ryntäsi seikkailuihin kuin kotoiseen ympäristöönsä, maailmassa hän piti olennaisena vain ihmeellistä yhtäkkiä, se oli maailman normaali olotila. Hän oli seikkailija, mutta pyyteetön seikkailija. Itse olemuksensa puolesta hän saattoi elää vain tuossa ihmeellisten sattumusten maailmassa ja säilyttää siinä samuutensa. Ritariromaanin sankarit ovat yksilöllisiä ja edustavia. He eivät ole romaanien sankareita vaan romaanisarjojen sankareita. (Bahtin 1979, 313.)

Ritariromaanin sankarin eli ritarin tuntee siitä, miten hän käyttäytyy yhtäkkiä-kategorian määrittelemässä, satunnaisuuden ja satumaisuuden lähes mielettömäksi runtelemassa maailmassa. Ritari kulkee pystypäin ja juoksujalan kohti mitä tahansa sattumusta, vastoinkäymistä tai uhkaa. Hän on hengenvaarallisissa tai yllättävien sattumusten hallitsemisissa tilanteissa enemmän kuin kotonaan, enemmän kotonaan kuin kotonaan. Hän

luovii, ei vain vaarojen lomitse, vaan vaaroja kohti. Korkki, ja vähemmissä määrin, mutta kuitenkin myös Lipponen, eivät menetä toimintakykyään tai eteenpäin sysäävää sisäistä tarmoaan minkään sattumuksen tai tapahtuman edessä. Ikkunasta viuhuville luodeille ilkutaan ylimielisesti (BHT 9; BHT 57). Tämä sattumuksen hallitsema maailma on ainoa ritarille, Korkille mahdollinen maailma, sen mielettömyys tekee mahdolliseksi ritarillisen uhmakkaan ja rohkean tavaan suhtautua tuohon satunnaisuuteen, ja samalla mahdolliseksi hänet. Rauhallinen tilanne katkeaa aina sattumanvaraiseen sekasortoon, mikä mahdollistaa Korkin olemassaolon. Hotellihuoneesta löytyy tikittävä helvetinkone, jonka asettamaan haasteeseen on reagoitava (BHT 76-77). Kohti tulittava hävittäjä katkaisee rauhallisen lentomatkan (BHT 86). Veden tyynen pinnan rikkoo äkisti ilmestyvä sukellusvene (BHT 130).

Seikkailuajan sankareille teos eli seikkailu muodosti katkoksen näkymättömissä olevaan, teoksen ulkopuoliseen normaalielämään. Seikkailuajan sankari ei etsinyt seikkailuita, hän vain ajautui vailla omaa aloitettaan niihin (Bahtin 1979, 313.). Mikään ei voisi olla kauempana Korkista ja Lipposesta, joiden henkilöahmot tuntuvat olevan jonkinlaisia ammattiseikkailijoita. Heidän tämän seikkailun ulkopuolisesta elämästä kerrotaan vain viittauksin toisiin seikkailuihin, mikä antaa kuvan siitä, että teoksen mielettömät tapahtumat ovat heille arkisia. Bahtin kirjoittaa romaanista itsessään eräänlaisena katkoksenä romaanin henkilöiden elämässä.

Se katko, tauko, se tyhjiö, joka muodostuu kahden elämäkerrallisen rajakohdan välille ja jonka varaan koko romaani rakentuukin, ei kuulu itse elämäkerralliseen ajanjaksoon, vaan se on elämänajan ulkopuolella, se ei muuta mitään sankareiden elämässä eikä lisää siihen mitään. (Bahtin 1979, 249)

Korkin ohimenevä romanssi Annikki Mirvan hahmoon ja väkivaltainen kilpakumppanuus Mustan Santerin kanssa tapahtuvat tavallaan tällaisessa tyhjiössä Pekan ja Korkin elämässä. Ne eivät muuta tai lisää mitään parivaljakon elämään. Paradoksi on siinä, miten vaikka toiminta tapahtuu aina tällaisessa elämäkerrallisessa katkossa, ei katkon ulkopuolellakaan ole mitään. Pekka ja Korkki ovat olemassa vain toiminnassa. Maininnat seikkailun ulkopuolisesta elämästä ovat viittauksia joihinkin toisiin seikkailuihin esimerkiksi Chicagossa (BHT 8) tai Abessiniassa myymässä puukkoja ja tuohivirsuja (BHT 120) tai muuten täysin irrelevantteja tai päättömiä. Lisäksi ajatus romaanista katkoksenä romaanihenkilöiden elämässä, romaanista romaanihenkilöhahmojen elämän ulkopuolisena asiana, on vähintäänkin vaikeaselkoinen ja

toisaalta mieletön. Romaani on ainoa tapa, jolla lukija saa tietoa romaanihenkilöistä. Heidän elämänsä kuvittelu sen ulkopuolella, etenkin tässä tapauksessa, kun hahmoista ja heidän välittömän toimintansa ulkopuolisesta elämästä ei kerrota mitään, tuntuu mahdottomalta. Korkki ja Lipponen karkaavat teoksen tapahtumahorisontin tuolle puolen, lukijan ulottumattomiin.

Kalle-Kustaa Korkilla, tarinamme ritarilla, ei ole varsinaista kotia. Hänen kotinsa on tuo sattuman langettama seikkailujen maailma. Hän on paras versio itsestään jokaisessa mahdollisessa tilanteessa, väkivallan uhkaamana tai kohteena, vieraissa maissa ja paikoissa. On oikeastaan yksi ainoa paikka tai tilanne, johon ritaria tai sankaria tai Kalle-Kustaa Korkkia ei voisi kuvitella. Se on koti, arki, sellainen aikapaikallisuus, jota määrittää tavallisen elämän ennakoitavuus, jossa sattuma on hallitsijan sijaan vain sattumaa. Ritarin maailmassa olo muuttuisi merkityksettömäksi, hän lakkaisi olemasta. Hänellä ei ole muita piirteitä kuin toimijuutensa ihmeellisissä tilanteissa,⁸ ei muuta tahtoa kuin seikkailla seikkailun itsensä vuoksi. Ilman suurta maailmaa ja sen ihmeellisyyttä ja alati osalleen lankeavaa yhtäkkiä-kategoriaa häntä ei olisi olemassa. *Ben Huronin testamentin* loppu, jossa Korkki ja Annikki Mirva suunnittelevat lepovuoden viettoa Suomessa, kotona, on merkityksetöntä suunpieksentää. Niin Outsider kuin hänen hahmonsensa sekä lukija tietävät sen sisäiseksi ristiriidaksi, lähtökohtaiseksi mahdottomuudeksi. Seuraavan osan alussa ritarin on oltava vapaa ajan ja paikan kahleista, vapaa kodista ja perheestä, vapaa heittäytymään jälleen uuteen seikkailuun, uusien sattumien hallitsemaan maailmaan, ainoaan mahdolliseen kotiinsa. *Ben Huronin testamentti* ei muodosta katkosta Korkin ja Lipposen teoksen ulkopuoliseen arkeen, kuvitteelliseen kotielämään. Hahmot ovat olemassa kokonaisuudessaan itse seikkailussa.

Kronotooppia eksistentiaalisesta näkökulmasta tutkinut Liisa Steinby korostaa sitä, miten kronotooppi avaa ja rajaa henkilöahmojen mahdollista toimintaa (Steinby 2013, 118). *Ben Huronin testamentin* kronotooppi on suhteessaan teoksen henkilöahmoihin perimmäiseltään luonteeltaan eksistentiaalista, eli ihmisen maailmassa olemiseen liittyvää, sillä se asettaa rajat kyseisten hahmojen mahdolliselle toiminnalle. Toiminta on *Ben Huronin testamentin* maailmassa ainoa mahdollinen tapa olla olemassa kyseisessä maailmassa. Toimiminen on

---

⁸ Jopa Outsider itse hukkaa hahmonsensa vyöryvän toiminnan alle: *Ben Huronin testamentin* luvuissa 2 ja 3 Pekan sukunimi vaihtuu hetkittäin Lipposesta Kyllöseksi. Lisäksi Pekka pelastaa Korkin luvun 2 lopussa, mutta kuulee tästä heti seuraavan luvun 3 alussa kuin ei olisi itse ollut lainkaan paikalla. (BHT 33-36)

teoksessa yli olemisen. Ihmisen kuva, jota Outsider teoksessa rakentaa, on toiminnallinen. Toiminta on ainoa tapa heijastaa hahmon sisäistä maailmaa, sillä teoksessa ei ole yhtä poikkeusta lukuun ottamatta lainkaan hahmojensa ajatuksia tai tunteita tarkemmin erittelevää tai selostavaa kerrontaa. Hahmoilla ei ole sisäistä monologia, ei juurikaan historiaa tai omaa tahtoa tahdon toimia ulkopuolella. Henkilöhahmojen minuuden pelkistäminen pelkäksi toimijuudeksi on myös eräänlaista eksistentiaalistista toiminnan mahdollisuuden rajaamista: Korkilla ja Lipposella ei ole kykyä pysähtyä ja pohtia toimintaansa. Tuo edellä mainittu yksi ainoa poikkeus sisäisen monologin puutteeseen on paljonpuhuva, temaattisesti lähes julistava. Katkelmassa kuvaillaan Pekan tuntoja, kun hän näkee kiertelevän sirkuksen pystyttäneen leirin kaupunkiin:

Pekka tunsi vetoa tuota elämää kohtaan, sillä pitkäaikainen kumppanuus Kalle-Kustaa Korkin kanssa oli tehnyt hänestäkin levottoman sielun, joka halusi olla mukana siellä, missä pidettiin meteliä ja missä oli jotakin erikoista (BHT 60–61).

On mentävä eteenpäin, aina vain eteenpäin, kohti meteliä ja jotakin erikoista, kohti ympäröivää maailmaa. Mutta hahmot eivät toiminnallaan voi kohdata ympäröivää maailmaa, sillä se on yhtä yksiulotteinen kuin he itse. Tapahtumaympäristö eli hahmoja ympäröivä teoksen sisäinen todellisuus on tyhjäkö, abstrakti kenttä johon toiminta ulottuu. Siten bahtinilainen ajan tihentyminen, sen muuttuminen silminnähtäväksi tai ymmärrettäväksi voi tapahtua vain hahmojen kautta, voi koskea vain hahmoja itsessään. Paikka, jossa aika tihenee, löytyy hahmoista ja heidän toiminnastaan. Toiminnan korostuessa hahmoja määrittävänä tekijänä, ne teoksen hetket, jolloin ei ole toimintaa korostuvat. Bahtin kirjoitti seikkailusta katkoksenä seikkailuajan sankarin omaelämäkerrallisessa ajassa (ks.3.2). Mutta jos hahmot ovat kokonaisuudessaan olemassa itse seikkailussa, on katkos mahdollinen vain seikkailun sisällä.

3.3. Silmänräpäyksessä aukeava salaluukku: katkoksista toiminnassa ja cliffhangereista

Cliffhanger tarkoittaa yllättävää käännettä tarinassa, joka jätetään toviksi auki, ratkaisemattomaksi. Cliffhangerissa tekstin ja tarinan, jota teksti kertoo, välillä on epäsuhta: teksti loppuu, vaikka tarina jää kesken, ratkaisemattomaan tilaan. (Poot 2016, 50–64.). Ben

Huronin testamentti on täynnä tällaisia hetkiä, pääosin lukujen lopussa, tavallaan lukujen välisessä tilassa. Mutta niitä määrittää toistuvasti eräs piirre: cliffhangerin katkos seuraa katkosta päähenkilöiden toimintakyvyssä. Lukujen loppujen cliffhangerit, Korkein äkilliset pökertymiset, ovat katkoksia hahmojen toiminnassa ja siten, olemassaolossa. Kertomus lakkaa samalla kun Korppi menettää tajuntansa tai joutuu vangituksi. Vangituksi tai tajuttomaksi joutuminen, cliffhangerin mukanaan tuoma katkos toiminnassa, ja sitä seuraava vapautuminen ja tokeneminen toistuu teoksessa niin tiuhaan, että se hallitsee teoksen aikapaikallisuutta. Ne ovat ne kohdat, joissa *Ben Huronin testamentin* aika juoksee paikkaan, kuten Bahtinin tie-kronotoopissa (Bahtin, 1979, 407–408), ja hetki tihenee. Vailla toiminnan mahdollisuutta teos pysähtyy. Tuolloin hahmojen äkillinen toimintakyvyttömyys asettuu vasten heidän muutoin etevää toimintaansa.

Bahtinin essee kannustaa etsimään omia, uusia kronotooppeja. *Ben Huronin testamentin* omalaatuinen kronotooppi on tuo katkos. Cliffhangeria ympäröivä tajunnan menettäminen – tajunnan palautuminen tai vangituksi joutuminen-vapautuminen, jossa äkillinen katkos, tauko toimintaan tekee sitä ympäröivän toiminnan, ja samalla itsejään vain toimintansa kautta toteuttavat hahmot näkyviksi. Hetkeä myöhemmin hetkeä aiemmin esitelty ongelma on ratkaistu. Etevän sankarin toimintakyvyllä ei ole mitään muuta rajaa kuin kirjailijan asettama, kuin hetkellisen vangituksi joutumisen tai pökertymisen aiheuttama katkos.

Tämä katkoksen kronotooppi muistuttaa Bahtinin esittelemää kynnyksen kronotooppia. Kynnys on sekä metafora että esimerkki paikasta, jossa kriisit tapahtuvat.

Dostojevskin teoksissa esimerkiksi kynnys ja sen viereiset portaiden, eteisen ja käytävän kronotoopit sekä niiden jatkona olevat kadun ja aukion kronotoopit ovat toiminnan pääpaikkoja, joissa tapahtuvat kriisit, kaatumiset, henkiinheräämiset, uudistumiset, silmien avautumiset ja koko ihmiselämään määräävästi vaikuttavat ratkaisut (Bahtin 1979, 413).

Kynnys on äkillisen kriisin ja käännekohdan kronotooppi. Kynnyksen silmänräpäyksessä aika on kuin vailla kestoja, se on kuin se olisi poissa elämäkerrallisen ajan normaalista juoksusta. Silti tuo kynnyksen silmänräpäys muuttaa kaiken sitä seuraavassa elämäkerrallisessa ajassa. (Bahtin 1979, 412–413.) Kynnys tarkoittaa siis äkillisesti tapahtuvaa käännettä henkilön elämässä. Kuten yllä on todettu, Korppi ja Lipponen ovat yksioikoisen toiminnallisia hahmoja. Heidän elämässään ei voi olla käännettä, heidän hahmonsakaan eivät ole alttiita muutokselle. Katkoksen kronotoopissa tulee samanaikaisesti ilmi kaksi teoksen aikatilaa

määrittävää tekijää: ritariajan kronotoopin todellisuutta hallitseva satunnaisuus, yhtäkkiä ja siinä samassa, sekä kronotooppi eksistentiaalisena, hahmojen toimintaa rajaavana ja määrittävänä tekijänä. Katkoksesta sattuma äkisti katkaisee hahmojen toiminnan hetkeksi, lyö toiminnan rajat silmänräpäykseksi kiinni. Kynnys-aikatilan metaforallista nimeä mukaillen tätä cliffhangerin ja katkoksen kronotooppia voisi kutsua salaluukun kronotoopiksi. Äkisti henkilöiden jalkojen alla avautuva salaluukku katkaisee toiminnan.

Bonot nykäisi peltiä ja samassa hetkessä Korkki ja Lipponen hävisivät syvyyteen. Bonotin huoneen lattiassa oli vain musta aukko, joka kohta nousi takaisin Bonotin työntäessä uuninpellin paikalleen. (BHT 105.)

Luku loppuu. Toiminta taukoaa. Seuraava luku alkaa ”Kun Kalle-Kustaa Korkki heräsi” (BHT 106). Toiminta jatkuu. Salaluukun siinä samassa avautuvassa luukussa tihenee niin teoksen juoni kuin maailmankuvakin: mitä tahansa voi tapahtua; ja mitä tahansa tapahtuukin, toimintasankari ei jää toimeettomaksi.

4. Lopuksi

Olen tutkielmassani tutkinut Outsiderin *Ben Huronin testamentin* tapahtumaympäristöä, käsitystä ajasta ja paikasta ja tarkemmin näiden kahden yhdistelmää, kronotooppia pääosin Mihail Bahtinin kronotooppi-teoriaa hyödyntäen. Tutkielmassani osoitan, että teoksen tapahtumaympäristö on samanaikaisesti tyhjä, abstrakti kenttä toiminnalle ulottua, sekä ilmestymisajankohtansa Eurooppa. Teoksen sankarihahmoja Korkkia ja Lipposta määrittää heidän toimijuutensa teoksen kronotoopissa, joka samalla rajaa heidän toimintansa mahdollisuuksia. Teoksen käsitystä ajasta ja paikasta, teoksen kronotooppia sekä Korkkia ja Lipposta voi yhdessä tulkita temaattisesti teoksen ilmestymisajankohdan kontekstin kautta.

Lisäksi hahmottelin erästä uutta kronotooppia, Bahtinin kynnystä muistuttavaa salaluukun kronotooppia, jossa hetkellinen tauko toiminnassa korostaa sitä ympäröivää toimintaa. Äkisti avautuvat salaluukut esiintyvät usein cliffhangerien yhteydessä. Tuon salaluukun kronotoopin tutkiminen voisi olla eräs hedelmällinen suunta löytää mahdollisia kioskiviihdettä ja seikkailukirjallisuutta yhdistäviä kronotooppeja. Viihdekirjallisuus toistaa usein samoja kaavoja, oletettavasti myös samoja kronotooppeja. Otaksun, että Korkin ja Lipposen kaltaisia toiminnallisia sankareita sekä salaluukun kaltaisia kronotooppeja löytyy muustakin ajanvietekirjallisuudesta.

Toinen mahdollinen suunta tutkimukselle ovat Korkki ja Lipponen ja heidän seikkailuistaan kertova kirjallisuus itse. Se, miten *Ben Huronin testamentissa* esiteltyt hahmot, näiden hahmojen toimintalogiikka sekä tapahtumaympäristö vertautuvat sarjan myöhempisiin osiin tai kehittyvät ja muuttuvat matkan varrella. Tämän teoksen Korkki ja Lipponen asemoituvat tutkielmassani Suomea sodanjälkeiseen länteen kiskoviksi haavekuviksi. Eri yhteiskunnallisissa kontekstissa 1950-luvulla tai 1960-luvulla kirjoitetussa Korkin ja Lipposen seikkailussa hahmot voinee tulkita tyystin eri tavalla.

Lähteet

- BHT = Outsider (Haapakoski, Aarne) 1945/1985: *Ben Huronin testamentti*. Helsinki: Kustannus Oy Jalava.
- Bahtin, Mihail 1979: Ajanilmaisujen ja kronotoopin muodot romaanissa. Teoksessa *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. (1975) Moskova: Kustannusliike Progress Oy.
- Bemong, Nele & Borghart, Pierre 2010: Bakhtin's Theory of the Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives. Teoksessa *Bakhtin's Theory of the Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives*. Gent: Academia Press, 3–17.
- Haapakoski, Aarne 1946: A. V. Haapakoski, Outsiderin ja Henrik Hornan naamion takana. *Me kerromme itsestämme*. Kirjailijoiden yhteisjulkaisu. Helsinki: Otava, 24–28.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Jokisalmi, Raimo 2007: *Outsiderin kirja. Aarne Haapakosken elämäkerta*. Tampere: Apali Oy
- Mahlamäki, Tiina 2018: Kotiinpaluun kronotoopit suomalaisessa sisällissotakirjallisuudessa. Suomen Kielen Seuran vuosikirja *Sananjalka* 2018, 217–237.
- Murphy, Bernice M.: *Key Concepts in Contemporary Popular Fiction*, Edinburgh, University Press, 2017.
- Mäkelä, Janne 2000: Seikkailukirjallisuuden verkonsilmässä. Boris Hurta teoksessa *Tangerin isokala*. Turku: Kirja-Aurora, 234–242.
- Niemi, Juhani 1975: *Populaarikirjallisuus Suomessa. Huokean viihdekirjallisuuden osakulttuurin erittelyä*. Porvoo: WSOY.
- Oinonen, Paavo 2004: *Pitkä matka on Tippavaaraan... Suomalaisuuden tulkinta ja Yleisradion toimintaperiaatteet radiosarjoissa Työmiehen perhe, Kalle-Kustaa Korkin seikkailuja ja Kankkulan kaivolla 1945–1964*. Helsinki: SKS.
- Poot, Luke Terlaak 2016: On Cliffhangers. Yhdysvaltalaisen narratologiaseuran julkaisu *Narrative*. Nro 1/2016. Columbus, 50–67.
- Steinby, Liisa 2013: Bakhtin's Concept of the Chronotope: The Viewpoint of an Acting Subject. Teoksessa *Bakhtin and his Others. (Inter)subjectivity, Chronotope, Dialogism*. Lontoo: Anthem Press, 105–127.
- Steinby, Liisa & Mälikalli, Aino 2013: *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: SKS.